

Черемнова Антоніна Іванівна, кандидат юридичних наук, доцент, вчений секретар Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України
ORCID ID: 0000-0002-0221-6337

Кухарук Ігор Миколайович, аспірант кафедри криміналістики, детективної та оперативнорозшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0009-4666-9731

АДВОКАТ ЯК СУБ'ЄКТ ІНІЦІУВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

ATTORNEY AS A SUBJECT INITIATING FORENSIC EXAMINATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE

Анотація. У статті розглянуто питання ініціювання адвокатом проведення судової експертизи у кримінальному провадженні. Авторами проаналізовано чинне кримінальне процесуальне законодавство та доктрину, що регулюють питання ініціювання адвокатом судових експертиз під час досудового розслідування, на основі чого зроблено висновок, що адвокат у кримінальному провадженні може ініціювати проведення експертизи декількома способами: по-перше, за дорученням – самостійне звернення для проведення судової експертизи (зокрема, обов'язкової) на договірних умовах; по-друге, звернення з клопотанням до слідчого судді задля проведення судової експертизи (вичерпний перелік підстав, що визначено КПК України); по-третє, апелювання до прокурора/слідчого задля проведення судової експертизи. Визначено основні проблеми, з якими стикається адвокат під час реалізації окресленої функції звернення щодо проведення судової експертизи у кримінальному провадженні: *по-перше*, фактична неможливість ознайомлення з відомостями, що становлять державну таємницю, зокрема участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за ініціативи сторони захисту відповідно до наданих повноважень чинним кримінальним процесуальним законодавством; *по-друге*, відсутність нормативного закріплення процедури звернення адвоката для проведення судових експертиз; *по-третє*, існування певних неузгодженостей між кримінальним процесуальним законодавством та відомчими актами, що регулюють діяльність судових експертів.

Ключові слова: досудове розслідування, адвокатське розслідування, адвокат, сторона захисту, докази, доказування, судові експертизи, ініціювання проведення судових експертиз.

Abstract. The article deals with the issue of initiation by a lawyer of forensic examination in criminal proceedings. The authors analyzed the current criminal procedural legislation and the doctrine governing the issue of initiation of forensic examinations by attorney during a pre-trial

investigation, on the basis of which it was concluded that a lawyer in criminal proceedings can initiate an examination in several ways: firstly, by assignment – an independent application for conducting forensic examination (in particular, mandatory) on contractual terms; secondly, petitioning the investigating judge to conduct a forensic examination (exhaustive list of grounds defined by the Code of Criminal Procedure of Ukraine); thirdly, an appeal to the prosecutor/investigator to conduct a forensic examination. The main problems faced by attorney during the implementation of the defined function of an application for forensic examination in criminal proceedings are identified: firstly, the actual impossibility of getting acquainted with information that constitutes a state secret, in particular, participation in the conduct of secret investigative (search) actions that are carried out at the initiative of the defense party in accordance with the powers granted by the current criminal procedural legislation; secondly, the lack of regulatory approval of the procedure for requesting attorney to conduct forensic examinations; thirdly, the existence of certain inconsistencies between criminal procedural legislation and departmental acts regulating the activities of forensic experts.

Key words: pre-trial investigation, attorney's investigation, attorney, defense side, evidence, proving, forensic examinations, initiation of forensic examinations.

Постійне реформування правової системи України та прагнення законодавця привести її до найбільш демократичних взірців, характерним представником якого виступає насамперед англо-саксонська система, призвели до розширення кола повноважень сторони захисту, зокрема адвокатів, щодо збирання доказів у кримінальному провадженні. Зазначене також презюмується і в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, де вказується, що «кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вправі мати час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту» [3]. Указане вище, насамперед, зумовлює формування інституту «адвокатського розслідування» в кримінальному провадженні, фактично в такому разі йдеться про самостійний вид доказування, ключову роль у якому відіграє передусім адвокат. Як зазначається, «адвокатське розслідування, як і вся професійна діяльність адвоката в кримінальному процесі, є односторонньою, спрямованою на виявлення, встановлення і закріплення обставин та доказів, які мають суттєве значення для захисту інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного або представництва інтересів жертви злочину, а також таких, що обґрунтовують наявність обставин для реабілітації підзахисного. Зібрані в ході адвокатського розслідування докази не становлять окремої кримінальної справи, а після приєднання до неї стають невід'ємною її частиною. Обсяг і межі адвокатського розслідування (як і загалом досудового слідства), а також особливості діяльності адвоката на цьому етапі процесу визначаються ст. ст. 44, 45, 48 тощо КПК України» [2]. Зважаючи на доволі широкий спектр питань, які підіймаються в розрізі заявленої проблематики, пропонуємо більш докладно зупинитися саме на питанні участі адвоката під час призначення судових експертиз, оскільки саме судові експертизи у переважній більшості випадків відіграють ключову роль під час доказування у досудовому розслідуванні. Водночас, беручи до уваги реалії, у яких ми наразі перебуваємо, слушно наголосити, що у разі неможливості особи найняти собі

захисника йому, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, надається адвокат у межах реалізації права на безоплатну правову допомогу.

Слід відзначити, що протягом останніх років питання збирання адвокатом доказів привертало увагу вітчизняних науковців, зокрема варто відзначити доробки А. Волобуєва, В. Журавля, Є. Чуйко, М. Щербаковського та інших дослідників.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) надає доволі широкий перелік осіб, які мають право ініціювати проведення судових експертиз, водночас ч. 1 ст. 242 КПК України передбачає, що «експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права» [4]; водночас у п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України зазначається, що «сторони кримінального провадження з боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом; з боку захисту: підозрюваний, особа, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру в учиненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники» [4].

Аналізуючи норми КПК України та доктрину кримінального процесуального права, можна дійти висновку, що адвокат у кримінальному провадженні може ініціювати проведення експертизи декількома способами:

– за дорученням – *самостійне звернення для проведення судової експертизи (зокрема, обов'язкової) на договірних умовах;*

– *звернення з клопотанням до слідчого судді для проведення судової експертизи (вичерпний перелік підстав, що визначено КПК України);*

– *апелювання до прокурора/слідчого задля проведення судової експертизи.* Як окремий вид цілком можливим є варіант, коли адвокат звертається до прокурора з аргументацією проведення судової експертизи в межах реалізації прокуратурою організації та процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

У межах нашої роботи пропонуємо зупинити більшу частину нашої уваги саме на дослідженні питання самостійного звернення адвоката для проведення судової експертизи (зокрема, обов'язкової) на договірних умовах.

Хоча законодавець і наділив захисників достатньо широкими повноваженнями щодо відстоювання позиції підзахисного, проте й надалі положення сторони обвинувачення та захисту є доволі нерівносильними, насамперед йдеться про способи та методи збирання, фіксації та зберігання доказів. М. Щербаковський відзначає, що «адвокат за чинним кримінальним процесуальним законодавством не має фактичної можливості самостійно вилучити об'єкт експертного дослідження, відібрати відповідні зразки, отримати від певних осіб необхідні відомості, провести експериментальні дії тощо. Для реального забезпечення рівності сторін пропонується наділити сторону захисту такими ж повноваженнями під час досудового розслідування, як і сторону обвинувачення. Йдеться про надання адвокату права здійснення процесуальних дій та відповідного оформлення процедури отримання ним доказів, аналогічного з оформленням проведення слідчих (розшукових) дій. Зокрема, пропонується надати право адвокатам самостійно виявляти, вилучати та оглядати предмети і документи, отримувати відомості від осіб, проводити необхідні експериментальні дії. Передбачається процесуальне оформлення таких дій відповідними протоколами, які повинні підписуватися адвокатом і всіма учасниками за посвідчення печаткою адвоката» [8, с. 148–151]. У цілому вказані пропозиції є доволі слушними, проте фактично передбачають наділення адвоката функціями щодо розслідування, що, на нашу думку, з одного боку, цілком відповідає принципу змагальності, декларованому кримінальним процесуальним законодавством, проте, з іншого – у певних випадках може перешкоджати виконанню правоохоронними органами своїх повноважень та призвести до унеможливлення вирішення справи по суті. Показовим у розрізі цього виступає той факт, що адвокат не зобов'язаний надавати слідчому для ознайомлення зібрані ним матеріали та доказову інформацію на стадії досудового розслідування на відміну від стадії судового розгляду, де сторона захисту має надавати прокурору відомості, які буде використовувати під час розгляду справи, проте після вивчення першою матеріалів, зібраних стороною обвинувачення, тобто фактично у разі отримання адвокатом відомостей, що можуть у подальшому слугувати доказовою інформацією на підтвердження винуватості особи, адвокат на свій розсуд може не надавати їх стороні обвинувачення.

Так, *проведення судової експертизи за дорученням – самостійне звернення для проведення судової експертизи (зокрема, обов'язкової) на договірних умовах* є «новелою» чинного КПК України. Водночас таке нововведення є не до кінця узгодженим з іншими нормами КПК України та кримінального процесуального законодавства, про що цілком обґрунтовано зазначають науковці та практикуючі адвокати. А. Волобуєв та Є. Чуйко слушно відзначають, що в переліку прав, якими наділена сторона захисту задля збирання доказів, важливо звернути увагу на те, що вона не наділена правом самостійного проведення слідчих (розшукових) дій, вона може лише ініціювати їх проведення. З урахуванням цього

надання ст. 243 КПК України стороні захисту права самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи (у тому числі обов'язкової) виглядає явно суперечливим, адже для її проведення експертові потрібно надати низку об'єктів та матеріалів, більшість з яких можливо отримати лише шляхом проведення слідчих (розшукових) дій [1, с. 312]. Окремої уваги заслуговують випадки, коли об'єктом експертного дослідження виступають матеріали, відомості тощо, що були отримані чи можуть бути отримані лише шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (слід наголосити, що відповідно до чинного КПК України адвокат наділений повноваженням «ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань» – ч. 3 ст. 93 КПК України), у цьому разі постає питання щодо можливості участі адвоката під час такої негласної слідчої (розшукової) дії, оскільки доволі логічним видається той аспект, якщо адвокат виступає ініціатором проведення негласної слідчої (розшукової) дії, то він цілком обґрунтовано може виявити бажання взяти безпосередню участь у проведенні цього заходу та в подальшому ознайомитися з матеріалами, складеними в ході та результаті його проведення.

Водночас, зважаючи на викладене, постає питання наявності в адвоката допуску до державної таємниці та відповідного доступу до відомостей, що становлять державну таємницю. Зокрема, А. Мурашко та Я. Поліщук, аналізуючи Лист Департаменту охорони державної таємниці та ліцензування Служби безпеки України від 05 серпня 2020 р. № 26/2-4804 «Щодо питання участі захисника у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю», де вказано, що «якщо для вирішення завдань кримінального провадження, адвокат потребує оформлення вказаного допуску на стадії досудового розслідування, він звертається з письмовою вмотивованою заявою до відповідної установи, де здійснюється слідство, яка, після її опрацювання та підготовки режимно-секретним органом, надсилає до відповідного органу СБУ клопотання для погодження порушеного адвокатом питання у рамках конкретного кримінального провадження» [9], наголошують «що акцентовано увагу саме на тому, що адвокату надається допуск до державної таємниці саме для участі у конкретному кримінальному провадженні. Задоволення зазначеного клопотання є підставою для подальшої процедури оформлення допуску до державної таємниці відповідної форми в рамках кримінального провадження. Оформлення адвокату допуску є підставою для надання йому доступу, при цьому наголошується, що виключно в межах конкретного кримінального провадження. Після закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом доступ, який було надано, має бути припинений, проте допуск залишається чинним протягом часу, передбаченого законодавством у сфері охорони державної таємниці» [5, с. 258].

Надалі дослідницями запропоновано внести відповідні зміни до КПК України, зокрема до ч. 4 ст. 517 зазначеного Кодексу. Проте, на наше переконання, вказана позиція є доволі спірною, зважаючи на неврахування окремих положень та особливостей досудового розслідування. Проте хочемо підкреслити, що окреслена процедура отримання допуску до державної таємниці видається цілком обґрунтованою та вирішує низку колізій, що містилися у чинному КПК України та нормативно-правових актах, що безпосередньо регулюють питання надання, переоформлення та зняття з громадянина допуску до державної таємниці, проте, беручи до уваги той факт, що проведення негласних слідчих (розшукових) дій доволі часто має характер «невідкладності», зважаючи на те, що затримка в їх проведенні може «затягнути» процес досудового розслідування чи навіть призвести до втрати можливості отримати важливу для слідства доказову інформацію, пропонуємо у цьому аспекті наголосити на тому, *що у разі направлення клопотання режимно-секретним органом відповідного органу досудового розслідування щодо надання допуску адвокату в межах конкретного кримінального провадження, СБУ протягом п'яти робочих днів від дати отримання такого клопотання має розглянути можливість надання такому адвокату допуску до державної таємниці у разі, якщо допуск до державної таємниці надається задля безпосередньої участі у проведенні таких негласних слідчих (розшукових) дій.* У рамках нашого дослідження ми не будемо більше зупинятися на розгляді вказаної проблематики, оскільки це потребує подальшого більш глибокого розгляду на рівні самостійної наукової праці.

У межах окресленого способу звернення адвоката за проведенням судової експерти ми цілком підтримуємо А. Волобуєва та Є. Чуйко, що «на тлі вказаних прав сторони захисту щодо ініціювання проведення експертизи під час досудового розслідування виникає питання щодо доцільності надання ще й права самостійного залучення експерта (за відсутності повноважень на проведення слідчо-розшукових дій для належної підготовки експертного дослідження). Адже намагання усунення «декларативності» права сторони захисту самостійного залучення експерта шляхом надання їй права здійснення фактично слідчих (розшукових) дій зумовлює необхідність перегляду низки принципово важливих положень КПК України» [1, с. 313].

Водночас під час надання експертові матеріалів для проведення дослідження адвокатом (у разі самостійного звернення для проведення судової експертизи (зокрема, обов'язкової) на договірних умовах) не може бути дотримана вимога чинного кримінального процесуального законодавства в розрізі повідомлення першого про кримінальну відповідальність, тому не зовсім зрозумілим є момент притягнення до відповідальності експерта [7], який порушить вимоги чинного законодавства за умови, що експертиза проводиться за зверненням адвоката. Зокрема, показовою є вже наявна судова практика, а саме – ухвала

Шевченківського районного суду м. Чернівці від 31 липня 2019 р. у справі № 727/10602/17, де зазначається, що «в Постанові про призначення судової будівельно-технічної експертизи від 18 травня 2017 року слідчим не попереджено судового експерта ОСОБА_6 про кримінальну відповідальність (Т. 2 а. с. 99–101). Таким чином, невідомо, хто попередив експерта про кримінальну відповідальність, оскільки експерт не може попередити про кримінальну відповідальність сам себе» [6]; проводячи відповідну аналогію, можна дійти висновку, що адвокат так само не є належним суб'єктом, який може попереджати експерта про кримінальну відповідальність, передбачену Кримінальним кодексом України. Тому фактично у разі самостійного звернення адвоката за проведенням судової експертизи має бути вироблений окремий алгоритм, який регулюватиме таку діяльність.

Проте варто зауважити, що експертам, які працюють у державних експертних установах, роз'яснення прав і обов'язків експерта та приведення їх до присяги здійснюється керівником експертної установи під час призначення особи на посаду та присвоєння кваліфікації судового експерта. Підписаний текст присяги, розписка про ознайомлення з правами і обов'язками експерта та про кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків, за завідомо неправдивий висновок приєднуються до особової справи експерта. Тобто кожен експерт НДУСЕ завчасно попереджається про кримінальну відповідальність.

Водночас, зважаючи на надані законодавцем повноваження щодо можливості адвоката звертатися за проведенням експертного дослідження, у разі виявлення стороною захисту «недовіри» до окремого експерта, що проводить експертизу за дорученням сторони обвинувачення, чи результатів, отриманих унаслідок такого дослідження, за наявності бажання провести паралельне дослідження, адвокат фактично втрачає таку можливість у разі, коли об'єкт дослідження в ході проведення експертизи втрачає свої властивості чи інші характеристики.

Можна визначити основні проблеми, з якими стикається адвокат під час реалізації окресленої функції ініціювання щодо проведення судової експертизи у кримінальному провадженні:

по-перше, фактична неможливість ознайомлення з відомостями, що становлять державну таємницю, зокрема участь у проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, які проводяться за ініціативи сторони захисту відповідно до наданих повноважень чинним кримінальним процесуальним законодавством;

по-друге, відсутність нормативного закріплення процедури звернення адвоката для проведення судових експертиз;

по-третє, існування певних неузгодженостей між кримінальним процесуальним законодавством та відомчими актами, що регулюють діяльність судових експертів.

Перелік використаних джерел:

1. Волобуєв А. Ф., Чуйко Є. В. Право самостійного залучення експерта стороною захисту: реальність чи декларація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 71. С. 309–314.
2. Збирання доказів та адвокатське розслідування. *Правовий тиждень*. URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120490#:~:text=Інакше%20кажучи%2C%20адвокатське%20розслідування%2C%20як,обвинуваченого%2C%20підсудного%20або%20представництва%20інтересів>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) : ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Мурашко А. С., Поліщук Я. Р. Правове регулювання питання участі захисника у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 6 листопада 2020 р. Одеса, 2020. С. 257–260. URL: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2806/1/2020%20Збірник%20матер.%20X%20Міжнар.%20наук.-практ.%20конф.%20з%20адвокатури%20%281%29.pdf#page=257>
6. Ухвала Шевченківського районного суду м. Чернівці від 31 липня 2019 р. у справі № 727/10602/17.
7. Циганюк Ю. В., Кравчук С. А., Крушинський С. А. Процесуальний порядок залучення експерта стороною захисту у кримінальному провадженні. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 2. С. 28–36.
8. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.
9. Щодо питання участі захисника у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю : Лист Департаменту охорони державної таємниці та ліцензування Служби безпеки України від 05 серпня 2020 р. № 26/2-4804.

References:

1. Volobuiev, A. F., Chuiko, Ye. V. (2022). Pravo samostiinoho zaluchennia eksperta storonoiu zakhystu: realnist chy deklaratsiia [The right to independently engage an expert by the defense: reality or declaration]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriiia PRAVO*. Vypusk 71. S. 309–314. [in Ukrainian]
2. Zbyrannia dokaziv ta advokatske rozsliduvannia [Collection of evidence and legal investigation]. *Pravovyi tyzhden: shchotyzhneva informatsiino-pravova hazeta*. Retrieved from: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=120490#:~:text=Інакше%20кажучи%2C%20адвокатське%20розслідування%2C%20як,обвинуваченого%2C%20підсудного%20або%20представництва%20інтересів> [in Ukrainian]
3. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) (Yevropeiska konventsiiia z prav liudyny): ratyfikovano Zakonom Ukrainy № 475/97-VR vid 17 ypnia 1997 roku [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with Protocols) (European Convention on Human Rights): ratified by Law of Ukraine No. 475/97-VR of July 17, 1997]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian]
4. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r. № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian]
5. Murashko, A. S., Polishchuk, Ya. R. (2020). Pravove rehuliuвання pytannia uchasti zakhysnyka u kryminalnomu provadzhenni, yake mistyt vidomosti, shcho stanovliat derzhavnu

taiemnytsiu [Legal regulation of the issue of the participation of a defense attorney in criminal proceedings, which contains information that constitutes a state secret]. *Advokatura: mynule, suchasnist ta maibutnie*: materialy Kh Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, (m. Odesa, 6 lystopada 2020 roku). Odesa, S. 257–260. Retrieved from: <http://library.megu.edu.ua:8180/jspui/bitstream/123456789/2806/1/2020%203бiрник%20матер.%20Х%20Мiжнар.%20наук.-пр-акт.%20конф.%20з%20адвокатури%20%281%29.pdf#page=257> [in Ukrainian]

6. Ukhvala Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Chernivtsi vid 31 lyupnia 2019 roku u spravi № 727/10602/17 [Decision of the Shevchenkiv District Court of Chernivtsi dated July 31, 2019 in case No. 727/10602/17] [in Ukrainian]

7. Tsyhaniuk, Yu. V., Kravchuk, S. A., Krushynskyi, S. A. (2014). Protsesualnyi poriadok zaluchennia eksperta storonoiu zakhystu u kryminalnomu provadzhenni [Procedural procedure for involvement of an expert by the defense in criminal proceedings]. *Kryminalistychnyi visnyk*. № 2. S. 28–36. [in Ukrainian]

8. Shcherbakovskyi, M. H. (2015). Provedennia ta vykorystannia sudovykh ekspertyz u kryminalnomu provadzhenni: monohrafiia [Conducting and using forensic examinations in criminal proceedings: monograph]. Kharkiv: V dele, 560 s. [in Ukrainian]

9. Shchodo pytannia uchasti zakhysnyka u kryminalnomu provadzhenni, yake mistyt vidomosti, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu: lyst Departamentu okhorony derzhavnoi taiemnytsi ta litsenzuvannia Sluzhby bezpeky Ukrainy vid 05 serpnia 2020 roku № 26/2-4804 [Regarding the issue of the participation of a defense attorney in criminal proceedings, which contains information that constitutes a state secret: letter of the Department for the Protection of State Secrets and Licensing of the Security Service of Ukraine dated August 5, 2020 No. 26/2-4804]. [in Ukrainian]

